

Хуа Вей,
аспірант,

Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті висвітлено етапи і методи формування творчого потенціалу майбутніх учителів музики. Визначено теоретико-методологічні підходи і педагогічні принципи, на основі яких було спроектовано методу формування творчого потенціалу, впровадження якої в процес навчання гри на фортепіано майбутніх учителів музики сприяло позитивним змінам у рівнях сформованості показників творчого потенціалу в учасників експериментальної групи дослідження. Доведено ефективність методу формування творчого потенціалу через узагальнення кількісних результатів дослідження.

Ключові слова: творчий потенціал, етап формування індивідуального творчого наміру, етап творчо-аналітичного пошуку, етап активного творчого самовдосконалення, етап суб'єктивної творчої самореалізації.

Діяльність учителя музики вважається сучасною, актуальною і успішною у тому випадку, коли в ній знаходять своє відображення творчий підхід, креативні педагогічні інновації, взаєморозвивальна творча взаємодія між всіма учасниками освітнього простору. Адже саме така форма педагогічної комунікації відповідає запитам сучасності щодо виховання активних, творчо реалізованих, мобільних і креативних суб'єктів сучасного суспільства. Формування творчого потенціалу майбутніх учителів музики – це необхідна умова творчого розвитку всього людського потенціалу країни, адже особистість, яка відкрита до творчості, буде здатна проектувати освітній процес з орієнтацією на формування творчого потенціалу учня, що підтверджує значущість обраної нами проблеми. Особливо це має значення в контексті викладання музичного мистецтва – галузі знань, нерозривно пов'язаної із творчістю, досягнути яку виключно з інтелектуально-пізнавального погляду не вбачається можливим.

Учитель музики зі сформованим та реалізованим творчим потенціалом стає успішним у професійній галузі, адже його педагогічний імідж відрізняється неконформністю. Він характеризується як активна, здатна до саморозвитку і засвоєння нових знань особистість. Така людина не відчуває перешкод, усвідомлюючи необхідність учитися нового, трансформувати власний досвід і шукати нові, незвичні шляхи вирішення проблеми, творчо взаємодіяти з іншими, продукувати творчі ідеї та інноваційні педагогічні технології.

Аналіз педагогічних досліджень свідчить про те, що проблема творчого потенціалу викликає значний інтерес науковців. Учені наголошують на необхідності формування творчого потенціалу, досліджуючи цей феномен із філософського (О. Клепиков, І. Кучерявий, Л. Коган, В. Овчинников, Р. Пономарьова, О. Чаплигін та ін.), культурологічного (М. Ценко, Н. Мартинович, Л. Москвичова та ін.), психологічного (М. Гнатко, В. Рибалка, В. Роменець та ін.) і педагогічного (Е. Гуцало, П. Кравчук, Н. Посталюк, О. Виговська, В. Лісовська, О. Приходько та ін.) аспектів.

Творчий потенціал визнається як рушійна сила особистості і необхідна риса для кожного педагога (Н. Кічук) [6]. Прояв творчого потенціалу майбутніх учителів відбувається через різні види творчої активності, які студент опановує, зокрема в процесі навчання гри на фортепіано. Творчий потенціал має складну структуру, однак його компоненти становлять у поєднанні інтегральну єдність і ґрунтуються на позиціях взаємозалежності [2]. Дослідження проблеми творчого потенціалу доводить, що багато вчених збігаються на думці, що творчий потенціал, як універсальна якість, у тій чи тій мірі властивий кожній людині, а його змістовність визначається напрямом творчої активності, завдяки якій відбувається формування означеного феномена [8]. Як зазначає Л. Даринська, творчий потенціал включає в себе генетичний, соціально-особистісний і логічний компоненти, відповідно до чого творчий потенціал розглядається як перетворювальна сила особистості, що реалізується у всіх сферах її життя [3].

В контексті музичної педагогіки проблема творчого потенціалу підіймалася в ракурсі розвитку творчих здібностей особистості в процесі музичної діяльності, якій присвячено праці Б. Асаф'єва, Є. Бриліна, Н. Ветлугіної, Г. Побережної, Н. Сродних, В. Шульгіної, О. Щолокової, Б. Яворського, та інших.

Вважається, що неможливо навчити творчості, але педагогічний процес може бути трансформований таким чином, щоб, за допомогою спеціально розробленої системи педагогічного впливу стати передумовою формування творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя [10], формування в нього прагнення до творчої самореалізації саме в контексті фахової діяльності. Відповідно до цього визначається **мета статті**: обґрунтування і перевірка ефективності методу формування творчого потенціалу, впровадженої у процес навчання гри на фортепіано майбутнього вчителя музики.

Творчий потенціал майбутнього вчителя музики в контексті дослідження визначаємо як систему особистісно-професійних якостей і здібностей, спрямованих на створення суб'єктивно і об'єктивно

нового в музично-педагогічній практиці, що спонукає особистість до творчої самореалізації, саморозвитку і професійного самовдосконалення, зокрема в контексті навчання гри на фортепіано. Методика формування творчого потенціалу передбачає впровадження в процес навчання гри на фортепіано низки педагогічних умов, визначених в результаті теоретичного аналізу проблеми як доцільних на шляху формування всіх компонентів творчого потенціалу вчителя музики, а саме: спонукально-ціннісного, когнітивно-світоглядного, креативно-діяльнісного та рефлексивно-інтерпретаційного.

Першою педагогічною умовою формування творчого потенціалу майбутнього вчителя музики визначаємо як стимулювання ціннісної настанови майбутніх учителів музики щодо формування творчого потенціалу. Ця педагогічна умова активізує особистісне прагнення майбутнього фахівця до включення у творчу діяльність і усвідомлення ним цінності педагогічної творчості. Вона ґрунтується на засадах аксіологічного підходу (І. Бех, А. Кавалеров, М. Каган, І. Зязюн та ін). Цей підхід передбачає усвідомлення студентом внутрішньої потреби в творчій самореалізації в галузі музичної педагогіки, завдяки якій реалізація власного творчого потенціалу набуває для особистості безпосередньої значущості, що дає змогу трансформувати потенційну творчу енергію в актуальну творчу діяльність. Провідним педагогічним принципом, що впливає на реалізацію цієї педагогічної умови є принцип демократизації [1].

Друга педагогічна умова, впроваджена в рамках формування творчого потенціалу студентів – організація креативно зорієнтованого розвивально-освітнього середовища. Вплив цієї педагогічної умови розповсюджується на всі види творчо-педагогічної взаємодії в процесі навчання гри на фортепіано, як-от: навчання в класі основного музичного інструменту, концертмейстерському класі, конкурсні і концертні виступи, самостійні заняття, колективні творчі семінари з питань фортепіанної підготовки тощо. Означена педагогічна умова ґрунтується на засадах системно-інтеграційного підходу, який передбачає створення взаємопов'язаної системи фахових, загально-педагогічних, психологічних, соціальних знань, які у своїй взаємодії формують досвід і світогляд майбутнього вчителя музичного мистецтва. Означений підхід зумовлює органічне поєднання системних та інтегративних елементів процесу навчання з урахуванням всіх його напрямів, що робить процес фахової підготовки вчителя персоналізованим і актуальним [9]. Принцип індивідуальної творчої самодіяльності, який впливає на методичне забезпечення цієї педагогічної умови, передбачає становлення особистості майбутнього вчителя музики – суб'єкта креативно-зорієнтованого навчально-розвивального середовища – як творця свого професійного становлення, який здатен приймати особистісні рішення і нести за них відповідальність, повноцінно включатись у творчу

діяльності, постійно самовдосконалюватися, розвивати творчу самостійність та ініціативу в процесі навчання гри на фортепіано.

Наступна педагогічна умова – здійснення індивідуального творчого супроводу студентів у процесі фортепіанної підготовки – базується на тому, що завданням сучасного освітнього простору відповідає такий вид викладання, як супровід, що спрямований на розвиток та саморозвиток особистості [7]. Творчий супровід майбутнього вчителя музики, який здійснює викладач у процесі організації навчання гри на фортепіано розглядаємо як комбінований вид психологічного і педагогічного супроводу, що відбувається на основі співтворчості, демонструє позитивний творчий приклад з боку педагога, активізує ініціативу і відповідальність студента, та ураховує його індивідуальність у музично-творчій діяльності. На методичне забезпечення цієї умови впливає особистісно-креативний підхід (Т. Буданцева, І. Кукулєнко-Лук'янець) і принцип художньо-творчого полілогу, який передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію педагога і студента, формує емпатійний стиль стосунків, забезпечує духовно-емоційну насиченість процесу художнього спілкування в процесі осягнення фортепіанного твору.

Остання педагогічна умова визначається як впровадження проектних технологій у процес навчання гри на фортепіано. Означена педагогічна умова спрямована на актуалізацію усвідомленого творчого саморозвитку, який потребує від студента постанови таких проектних завдань, вирішення яких, у свою чергу, стане основою для нових задач з метою постійного зростання. Проектування одноетапно визначається дослідниками як творча продуктивна діяльність з реалізації педагогічних задумів, спрямованих на розвиток та вдосконалення освіти і її суб'єктів [5]. В основі цієї педагогічної умови лежить акме-синергетичний підхід, який пов'язує всі види творчої активності майбутнього вчителя музики в єдину систему, націлену на помноження всіх ресурсів особистості – інтелектуальних, психологічних, вольових і творчих – на шляху особистісного та творчого розвитку [4]. За таким науковим підходом пов'язується впровадження педагогічного принципу усвідомленого творчого саморозвитку.

Всі розглянуті вище педагогічні умови, обґрунтовані на засадах визначених наукових підходів і педагогічних принципів, комплексно були інтегровані в методику формування творчого потенціалу, що будувалася на послідовності з чотирьох процесуальних етапів.

Перший етап експериментальної методики визначили як *етап формування індивідуального творчого наміру*. Його метою є закладання ідеї про формування творчого потенціалу як процес творення себе як особистості, творення іншої людини, що має безпосереднє значення в контексті педагогічної діяльності, творення унікальних педагогічних технологій, тобто формування творчо-ціннісних орієнтирів майбутнього фахівця. Адже високий рівень умотивованості відіграє значну роль

у формування творчого потенціалу особистості. Цей етап націлений на формування таких показників творчого потенціалу, як: усвідомлення об'єктивної цінності творчості в межах фахової діяльності; наявність у студентів пріоритету творчого саморозвитку і самореалізації; стійкість позитивної мотивації до впровадження творчих методів у процес навчання гри на фортепіано і педагогічної практики.

Цей етап методики формування творчого потенціалу є достатньо коротким підготовчим етапом, протягом якого студенти відвідують три взаємопов'язаних тренінга в рамках створеного для учасників експериментальної групи мотиваційно-творчого клубу. В рамках даного клубу було запроваджено Інтернет-портал «Креативне поле», до адміністрування якого могли долучитися всі бажаючі. Студентам пропонувалося додавати мотиваційний контент, запити на розв'язання творчих завдань, ідеї для творчих проєктів.

Наступний етап методики формування творчого потенціалу є *етап аналітично-творчого пошуку*. Протягом цього етапу впроваджуються методи індивідуальної і групової роботи, що покликані допомогти студентам проаналізувати наявний рівень сформованості власного творчого потенціалу, визначити напрями фахово-творчого розвитку, які цікавлять найбільше, ознайомитись самостійно з концепцією формування і реалізації творчого потенціалу. На цьому етапі переважає теоретично-пізнавальна діяльність студентів, націлена на формування, зокрема, таких показників творчого потенціалу майбутнього вчителя музики, як: усвідомленість інтегративного знання про різні аспекти педагогічної творчості; розуміння особливостей педагогічної творчості в діяльності вчителя музики; здатність діагностувати продуктивність творчої діяльності інших.

Третім етапом методики формування творчого потенціалу визначено етап *активного творчого самовдосконалення*. Це етап індивідуальної та групової творчої роботи, який націлений на формування самостійного і нестандартного мислення. Його метою є навчити студента творчо мислити не тільки в процесі розв'язання навчально-виконавських завдань, а постійно, продукуючи нові ідеї, моделі, образи. Етап активного творчого самовдосконалення націлений здебільшого на формування таких показників творчого потенціалу учителя музики: розвиненість творчих здібностей; здатність творчо використовувати набутий досвід у нерегламентованих умовах; володіння методами організації музично-творчої діяльності.

Протягом цього етапу студенти постійно брали участь у творчих завданнях, особливо в рамках занять у концертмейстерському класі. Вони виконували завдання на комбінування, імпровізацію, перекладення музичного матеріалу, театралізацію, а також відвідували короткі тренінги з комунікативної (вербальної і пластичної) креативності.

Останній етап методики формування творчого потенціалу окреслено як *етап індивідуальної творчої самореалізації*, протягом якого студенти експериментальної групи також активно приймали участь у творчій діяльності, однак, на відміну від попереднього етапу, завданням для кожного учасника експерименту була підготовка за допомогою викладачів, інших студентів і будь-яких необхідних ресурсів, індивідуального музично-творчого проєкту. При цьому, студент ніс повну відповідальність за підготовку проєкту, реалізацію закладеної в нього творчої ідеї, рівень нестандартності і фахово-творчої цінності власного проєкту, а також за свою оцінку проєктів інших учасників.

Означений етап мав на меті підвищення рівня сформованості всіх показників творчого потенціалу, а особливо таких: уміння адекватно оцінити рівень творчих надбань; діагностика ефективності стратегій власного творчого саморозвитку; здатність оцінити рівень творчого потенціалу інших. Корисним моментом цього етапу було написання кожним студентом творчого нарису, присвяченого власним враженням щодо перебігу формування експерименту, створення творчого проєкту тощо. Свої нариси студенти публікували на Інтернет-порталі «Креативне поле».

Для узагальнення результатів діагностичного зрізу наприкінці формування експерименту, надаємо коротку характеристику рівнів сформованості творчого потенціалу майбутніх учителів музики. *Репродуктивний* рівень характеризується як низький рівень внутрішньої мотивації до творчої діяльності. Студент цього рівня сформованості творчого потенціалу віддає перевагу діяльності за прикладом, вирішенню проблемних фахових ситуацій за звичною схемою, не вважає творчу самореалізацію в професії пріоритетним напрямом саморозвитку. *Реноваційний* рівень характеризується здатністю студента до оновлення, реконструкції, вдосконалення існуючих систем поведінки, досвіду. Цей рівень ще не позначається як безпосередньо творчий, але вже відрізняється зацікавленістю до творчих проявів, усвідомленням необхідності власного творчого саморозвитку. *Інноваційний* рівень розуміється як безпосередньо творчий і характеризується наявністю мотиваційного поштовху до творчої діяльності, потребою у творчій самореалізації, усвідомленого особистісного вибору на користь творчої професійної позиції.

Отже, результати кінцевого діагностичного зрізу доводять, що внаслідок застосування методики формування творчого потенціалу в процесі навчання гри на фортепіано, у студентів експериментальної групи відбулися позитивні якісні зміни щодо розвиненості всіх показників творчого потенціалу. Узагальнені результати останнього діагностичного зрізу (у порівнянні з результатами першого діагностичного зрізу) демонструють динаміку підвищення загального рівня творчого потенціалу студентів – майбутніх учителів музики. Порівняльні дані запропоновано в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості творчого потенціалу майбутніх учителів музики

Рівні сформованості творчого потенціалу	Експериментальна група (ЕГ)			Контрольна група (КГ)		
	1 зріз	2 зріз	Динаміка	1 зріз	2 зріз	Динаміка
Репродуктивний	38%	9%	-29%	40%	38%	-2%
Реноваційний	57%	59%	+2%	54%	56%	+2%
Інноваційний	5%	32%	+27%	6%	6%	0

Таким чином, дані, приведені у таблиці свідчать, що вищевикладена методика формування творчого потенціалу майбутніх учителів музики, впроваджена в процес навчання гри на фортепіано є ефективною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березняк Є. Директор школи і вчитель : етика взаємин / Є. Березняк // Освіта України, 2000.– №12 –13.– С.6-12
2. Воеводін В. В. Педагогічні умови становлення творчого потенціалу майбутніх музикантів-виконавців в оркестровому класі: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2007. – 28 с.
3. Даринская Л. А. Творческий потенциал учащихся: методология, теория, практика: Монография. – СПб, 2005. – 293 с.
4. Деркач А. А. Акмеология: Учебное пособие / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
5. Заир-Бек Е. С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию [Текст] : автореф. дис. ... д - ра пед. наук : 13.00.08 / Е. С. Заир-Бек. – СПб., 1995. – 49 с.
6. Кичук Н. В. Формування творчої особистості вчителя. / Н. В. Кичук. – К: Либідь, 1991. – 96 с.
7. Козирева О. Програма психологічного супроводу школярів, їхніх учителів і батьків (1-11 кл.) : Робота шкільного психолога [Текст] / О. Козирева // Психолог. - 2003. - № 41 (листопад). - С. 5-15.
8. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. – Харків, 2003. – 205 с.
9. Потапенко О. Б. Іванова В. В. Системно-інтегративний підхід у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя в умовах педагогічного вишу / О. Б. Потапенко, В. В. Іванова // Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. праць / [під ред. проф. З. П. Бакум]. - Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2016. – Вип. 48. – С. 30-34.
10. Філософія: підручник/ за заг. ред. М. І. Горлача, В. Г. Кременя, В. К. Рибалки. – К., Харків : Консум, 2000. – 548 с.

*Хуа Вэй,
аспірант,*

*Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
Ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

Целью статьи является отражение методики формирования творческого потенциала будущих учителей музыки, которая поэтапно внедрялась в процесс обучения игры на фортепиано студентов. Творческий потенциал будущего учителя музыки в контексте данного исследования определяется как система личностно-профессиональных качеств, способностей и устремлений на создание субъективно и объективно нового в музыкально-педагогической практике, что побуждает личность к творческой самореализации, саморазвитию и профессиональному самосовершенствованию, в частности в контексте обучения игре на фортепиано. Методика формирования творческого потенциала предполагает внедрение в процесс обучения игре на фортепиано перечня педагогических условий, которые рассматриваются как совокупность внешних и внутренних обстоятельств осуществления учебного процесса, направленная на формирование творческого потенциала. Эти педагогические условия основываются на определённых теоретико-методологических подходах (аксиологическом, системно-интегративном, личностно-креативном, рефлексивном и акме-синергетическом) и нацелены на формирование каждого компонента творческого потенциала.

Методика формирования творческого потенциала строилась на четырех процессуальных этапах. Первый этап авторской методики определяется как этап формирования индивидуального творческого намерения. Его целью является возникновение идеи о формировании творческого потенциала как процессе творения себя как личности, творения другого человека, создания уникальных педагогических технологий, то есть формирование творчески ценностных ориентиров будущего специалиста.

Второй этап определяется как этап аналитико-творческого поиска. На данном этапе внедряются методы индивидуальной и групповой работы, которые призваны помочь студентам проанализировать имеющийся уровень сформированности собственного творческого потенциала, определить направления профессионально-творческого развития, которые интересуют больше всего, ознакомиться самостоятельно с концепцией формирования и реализации творческого потенциала.

Третім етапом методики формування творчого потенціала определено етап активного творчого самосовершенствования. Это этап індивідуальної і групової творчої роботи, котрий нацелен на формування самостійного і нестандартного мислення. Его целью является научить студента творчески мыслить не только в процессе решения учебно-исполнительских задач, а постоянно, продуцируя новые идеи, модели, образы.

Последний этап методики формування творчого потенціала обозначен как этап індивідуальної творчої самореалізації. В течение данного этапа студенты экспериментальной группы также активно участвуют в творческой деятельности, однако, в отличие от предыдущего этапа, задачей для каждого участника эксперимента является подготовка индивидуального музыкально-творческого проекта.

Результаты конечного диагностического среза доказали, что применение методики формирования творческого потенциала в процессе обучения игре на фортепиано является эффективной.

Ключевые слова: творческий потенциал, этап формирования индивидуального творческого намерения, этап аналитико-творческого поиска, этап активного творческого самосовершенствования, этап субъектной творческой самореализации.

Hua Wei,

Postgraduate student,

*South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
26, Staroportofrankovskaya Str., Odessa, Ukraine*

FORMATION OF THE FUTURE MUSIC TEACHERS' CREATIVE POTENTIAL

The article highlights the methods enabling the formation of the future music teachers' creative potential which was implemented stage by stage in the process of teaching students to play the piano. The creative potential of the future music teachers in the framework of this research is defined as a system of personal and professional qualities, abilities and aspirations to create subjectively and objectively new in musical and pedagogical practice, which encourages a person to creative self-realization, self-development and professional self-improvement in the context of learning to play the piano, in particular. The methods enabling the formation of creative potential presupposes the implementation a series of pedagogical conditions into the process of teaching students to play the piano, pedagogical conditions are understood as a set of external and internal circumstances of the educational process aimed at forming creative potential. These pedagogical conditions are based on certain theoretical and methodical approaches (axiological, systemic and integrative, person-oriented and creative, reflexive and acme-synergetic) and aimed at forming every component of creative potential. The methods enabling the formation of creative potential was built on four procedural stages.

The first stage of the author's methods is defined as the stage of forming individual creative intention. It aimed at creating an idea of forming creative potential as a process of building individuality of a person, creation of another person, creation of unique pedagogical technologies, in other words, the formation of the future specialists' creatively valuable reference points.

The second stage is defined as the stage of analytical and creative search. The methods of individual and group work were implemented at this stage which were to help students to analyze the existing level of the formation of their own creative potential, to determine the directions of professional and creative development which are of most interest, to get acquainted with the concept of the formation and realization of creative potential.

The third stage of the designated methods is the stage of active creative self-improvement. This is the stage of individual and group work which is aimed at forming independent and non-standard thinking. Its goal is to teach a student to think creatively not only in the process of solution of educational and performance-centred tasks but also while producing new ideas, models and images.

The last stage of the methods enabling the formation of creative potential is associated with the stage of individual creative self-realization. The students of the experimental group participated in the creative activity during this stage, however in contrast to the previous stage, the task for every participant of the experiment is the preparation of an individual musical and creative project.

The results of the final diagnostic test proved that application of the methods enabling the formation of creative potential in the process of teaching students to play the fortepiano is efficient.

Key words: creative potential, the stage of formation of individual creative potential, the stage of analytic and creative search, the stage of active creative self-improvement, the stage of subjective self-realization.

Подано до редакції: 1.04.2017 р.

Рекомендовано до друку: 15.04.2017 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш